

بررسی خصوصیات شخصیتی معلولین جنگ

علیرضا رضائی - عضو هیئت علمی گروه روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

جنگ تحمیلی عراق به ایران تعداد زیادی معلول (جانباز) به درجات مختلف از خود برجای گذاشته است. این عده صادقانه از سلامتی خویش در راه به ثمر رسیدن آرمانهای انقلاب اسلامی گذشته‌اند و با ایثار و فداکاری خود خدمت بزرگی به جامعه نموده‌اند. از این رو وظیفه خطیری را بر عهده فرد این جامعه گذاشته‌اند که در راه سلامتی جسمی و روانی این جانبازان کوشیده و آنها را همچنان سرشار از نیرو نگهدارند و به ویژه سعی کنند که با برنامه ریزیهای دقیق و ایجاد کارهای مناسب با موقعیت جسمی جانبازان هم از تواناییهای آنها در جهت سازندگی کشور بهره‌گیرند و هم روحیه آنان را که احتمالاً در اثر نقش عضوهای جسمی ممکن است ضعیف شده باشد دوباره بصورت قبلی برگردانند و به نحوی به آنها این ایده را بدهند که آنها هنوز عضو مؤثر جامعه هستند و ضایعه جسمی باعث نمی‌شود که شخصیت، احساسات، نیازها و هدفهای آنها نادیده گرفته و انکار شود و تا آنجا که ممکن است از نیروی معلولین در کارهای تولیدی مناسب بهره‌گیرند و همچنین خدمات مورد نیاز آنها را در اختیارشان بگذارند.

از آنجائی که قبل از هر نوع برنامه‌ریزی برای معلولین نیاز به شناخت بیشتر افرادی است که با آنها سر و کار داریم و نیز شناخت تفاوتهای فردی و بررسی شیوه‌ای که آدمیان

به موقعیت‌های گوناگون و پدیده‌های محیطی خود پاسخ می‌دهند، تا بتوان با توجه به این شناخت و پی بردن به مشکلات و ناملایماتی که وجود دارد. برنامه‌ریزیهای دقیقی را برای استفاده از قوای جسمی و ذهنی جانبازان و همچنین ارائه خدمات لازم و مورد نیاز به آنها ترتیب داد. لذا برای نیل به این اهداف، انجام تحقیقات علمی در این زمینه می‌تواند گامی مؤثر باشد و تحقیق حاضر برای این منظور صورت گرفته است. اما قبل از وارد شدن به بحث اصلی لازم است مختصراً تعاریفی از معلول و انواع معلولیت داشته باشیم:

معلول کیست؟ معلول به کسی گفته می‌شود که در اثر عوامل مختلف ژنتیکی یا اکتسابی، تمام یا قسمتی از توانائیهای جسمانی و یا روانی خود را بطور دائم یا موقت از دست داده و بطور طبیعی قادر به انجام امور روزمره خود نباشد. (بولتن توانبخشی، ۱۳۶۳)

لازم به تذکر است که در نوشته حاضر هر جا صحبت از معلول یا جانباز شده است، منظور معلولین جسمی می‌باشد.

انواع معلولیت: معلولین جسمی خود شامل معلولین شنوایی، بینائی و حسی و حرکتی می‌باشد، اما از آنجا که معلولین شنوایی و بینائی به علت واضح بودن نوع معلولیت آنها نیاز به معرفی ندارند، لذا در اینجا فقط تعاریف مختصری راجع به انواع فلجی و معلولیت‌های جسمی - حرکتی آورده می‌شود:

۱- فلج دو پا یا از کمر به پایین: در این ضایعه منطقه آسیب دیده پائین‌تر از مهره‌های ناحیه گردن قرار دارد. در اثر ضربه وارده، انتقال کلیه پیامهای عصبی و حرکتی به تارهای نخاع متوقف می‌شود. اگر این ضربه به قدری شدید باشد که کلیه ارتباطات بین مغز و سایر اعضای بدن را قطع کنند، آن را صدمه کامل می‌نامند و اگر صدمه منجر به قطع ارتباطات نشود، در اثر مداوا و تمرینات بدنی و برنامه‌های صحیح فیزیوتراپی و پشتکار معلول، نخاع قادر به فعالیت خواهد بود، منتها مانند گذشته به وظایف خویش عمل نکرده و فلج در پاره‌ای از اعضاء بوجود خواهد آمد. در این نوع فلجها، دستها در صورتی که

شکستگی نداشته باشند، از صدمه مصون خواهند بود (میرفتاح، ۱۳۶۲)

۲- فلج تمام بدن یا از گردن به پایین^۱ این نوع فلج شدن به معنای توقف پیامهای انتقالی از مغز به تارهای نخاعی از ناحیه گردن یا بالاتر از مهره‌های پشتی است. کلمه «تترا»^۲ در زبان یونانی به معنای عدد چهار است و در فرهنگ معلولین به بی حرکت بودن چهار دست و پا و به اصطلاح عامیانه چهار ستون بدن اطلاق می‌شود. در این قبیل موارد، ماهیچه‌های قفسه سینه در تنفس و به ویژه در تنفس عمیق دچار ناراحتی می‌شوند و پاره‌ای اوقات احتیاج به استفاده از وسایل تنفس مصنوعی دارند. همچنین بعضی از اعضای درونی بدن انسان مانند ششها دچار ضایعاتی خواهند شد که مراقبت همیشگی و مداوای پیگیر آنها توصیه می‌شود. این نوع فلجها، به ویژه در ایالات متحده آمریکا «کوادری پلژی»^۳ نیز نامیده می‌شود (میرفتاح، ۱۳۶۲).

۳- فلج آتونومیک^۴: این نوع فلج همراه پاراپلژی و حتی بیشتر همراه با تتراپلژی وجود دارد. علاوه بر نخاع و مغز (سیستم عصبی مرکزی) سیستم عصبی دیگری نیز وجود دارد بنام «آتونومیک» یا «نباتی» که خارج از نخاع قرار دارد ولی به آن نزدیک و با آن مرتبط است. این سیستم نیز ممکن است به علت حادثه یا بیماری آسیب ببیند. در این گونه فلجها قدرت کنترل، تخلیه ارادی ادارار و مدفوع. همچنین عمل جنسی در مردان نیز آسیب می‌بیند. حتی در صورت شدید بودن ضربه وارده، گردش خون و جریان تعریق نیز دچار اشکالات جدی می‌شود. (میرفتاح، ۱۳۶۲).

۴- همی پلژی^۵: ناتوانی حسی و حرکتی نیمه بدن - نیمه راست یا چپ - می‌باشد. این بیماران ممکن است دارای اختلالات بینائی و گفتاری نیز باشند. گاه دچار مشکلات روانی نیز می‌شوند بطور کلی باید گفت که در این بیماران عدم تعادل روانی به میزان بیشتری نسبت به دو مورد «کوادری پلژی» و «پاراپلژی» وجود دارد. سریع دچار هیجان

-
1. Tetraplegia
 2. Tetra
 3. Quadriplegia
 4. Autonomic Paralysis
 5. Hemi Plegia

می‌شوند و هیجانان نیز روی قوای حرکتی آنها اثر می‌گذارد. در موقع هیجانان عدم هماهنگی در کار عضلات آگونیست و آنتاگونیست طرف مبتلا پیش می‌آید و در نتیجه حرکت آنها، مشکل ایجاد می‌شود (بولتن توانبخشی، ۱۳۶۳).

هدف از این مطالعه آنست که خصوصیات شخصیتی جانبازان را با توجه به ابعاد مطرح شده در تست شخصیتی آیزنگ اندازه بگیرد. در این رابطه لازم به تذکر است که تست شخصیتی آیزنگ در چند مطالعه در ایران بکار رفته و نتایجی در رابطه با جمعیت ایرانی بدست آمده است (مهریار و دیگران؛ ۱۹۷۳).

از جمله این مطالعات، مطالعه‌ای است که بر روی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شیراز انجام گرفته است (جاویدی، ۱۳۶۳). در این مطالعه ۱۹۰ دانشجو شرکت داشتند که ۹۰ نفر از آنها پسر بودند. دامنه سنی شان بین ۱۸ تا ۲۵ و میانگین سنی آنها ۲۰/۷۸ سال بود و نتایج زیر در مورد آنها با استفاده از تست شخصیتی آیزنگ بدست آمده است:

میانگین نمره E یا میزان برون گرائی، درون گرائی، در این گروه برابر با ۱۰/۰۵ و انحراف معیار برابر با ۳/۲۸ بود.

میانگین نمره N یا میزان روان نژندی - ثبات، در این گروه برابر با ۱۱/۷۰ و انحراف معیار برابر ۵/۳۵ بود.

میانگین نمره P یا تمایل در جهت پسیکوتیک، در این گروه برابر با ۴/۴۸ و انحراف معیار برابر با ۳/۱۳ بود.

میانگین نمره L یا میزان دروغ سنجی در این گروه برابر با ۳/۵۱ و انحراف معیار برابر با ۱/۸۵ بود.

روش:

آزمودنیها: در این مطالعه آزمودنیها عبارت بودند از ۷۱ نفر جانباز که بطور کلی از دو گروه بودند:

گروه «کارگاهی» که از ۲۵ جانباز که در کارگاه دفتر سازی و الکترونیک کار می‌کردند

تشکیل یافته بود. میانگین سنی آنها ۲۳/۰۸ سال و دامنه سنی آنها بین ۱۷ تا ۳۱ سال قرار داشت (این گروه شامل جانبازانی بود که علیرغم نقص عضوی شان می توانستند کار کنند).

گروه «آسایشگاهی» از ۴۶ جانباز تشکیل یافته بود که میانگین سنی آنها ۲۲/۵۶ سال و دامنه سنی آنها بین ۱۵ تا ۴۵ سال بود. (این گروه شامل جانبازانی بود که معلولیت آنها بصورت فلج نخاعی و پاراپلژی بود).

این افراد به پرسشنامه شخصیتی آیزنگ که شامل ۸۰ سوال در مورد ابعاد مختلف شخصیت است، پاسخ دادند (لازم به تذکر است که بر روی هر پرسشنامه ورقه‌ای بود که مشخصات کلی آزمودنی را از قبیل سن، میزان تحصیلات، شغل، نوع معلولیت و ... سوال می‌کرد).

پرسشنامه مذکور در آسایشگاه، کارگاه دفتر سازی و الکترونیک همراه با توضیحات کافی در مورد هدف علمی پژوهش و لزوم همکاری صادقانه به افراد ارائه شد. نام آنان خواسته شده بود تا بتوانند به سوالات با صداقت بیشتری پاسخ دهند.

لازم به یاد آوری است که در محلهای مذکور، به آزمونگر اجازه داده نشد که هنگام تکمیل پرسشنامه‌ها توسط افراد، در محل حضور داشته باشد. لذا آزمونگر پرسشنامه‌ها را به افراد داده و بعد از یکی دو روز برای دریافت آنها به آنجا مراجعه کرد.

ابزار:

فرم ترجمه شده پرسشنامه شخصیتی آیزنگ برای اندازه‌گیری ابعاد مختلف شخصیتی بکار رفت. این پرسشنامه دارای ۸۰ سوال است که ۲۵ سوال آن میزان E یا برون‌گرایی - درون‌گرایی آزمونی را نشان می‌دهد. نمره زیاد در این میزان نمایشگر اجتماعی بودن، تحریک پذیری، فعال بودن، شوخ طبعی، حاضر جوابی و خوش بینی آزمودنی می‌باشد. این افراد دارای بازداریهای کمتری بوده، نمی‌توانند احساسات و عواطف خویش را در کنترل و ضبط داشته باشند (اخوت، دانشمند، ۱۳۵۷).

نمره کم در این میزان، درون گزائی آزمودنی را نشان می دهد.

تابلوئی را ترسیم می کند که در آن ساکت بودن، گوشه گیری، مردم گریزی و درون نگری را می توان دید. این قبیل افراد دوستدار مطالعه بوده، احساسات و عواطف خویش را در کنترل خود دارند. رفتارهای تهاجمی را کمتر می توان در آنها سراغ کرد، زیرا برای ارزشهای اجتماعی نیز اهمیت فراوان قائل هستند (اخوت، دانشمند، ۱۳۵۷).

۲۵ سوال دیگر این پرسشنامه میزان N یا روان نژندی - ثبات، را اندازه می گیرد. نمره زیاد در این میزان گرایش به روان نژندی و وجود پاسخ های هیجانی را در آزمودنی نشان می دهد. تزلزل و عدم تعادل عاطفی و شکایت از دردهای جسمانی در این افراد دیده می شود (اخوت، دانشمند، ۱۳۵۷).

۲۱ سوال دیگر پرسشنامه، میزان P یا تمایل در جهت پسیکوتیک را نشان می دهد که این تمایل پسیکوتیکی بیشتر شبیه پا را نوئید اسکیز و فرنیا است. نمره زیاد در این میزان، بدبینی، سوءظن، عدم لذت از دنیا و از دست دادن قدرت ترحم و همدردی با دیگران را نشان می دهد.

۹ سوال دیگر پرسشنامه، میزان L یا دروغ سنجی آزمودنی را نشان می دهد که آزمودنی تا چه حد سعی داشته است خود را بهتر از آنچه هست. جلوه بدهد. اگر نمره آزمودنی در این میزان زیاد باشد می توان نتیجه گرفت که وی تلاش داشته است خود را بهتر نشان بدهد و لذا در صحت نمره وی در میزانهای دیگر نیز باید شک و تردید روا داشت (اخوت، دانشمند، ۱۳۵۷).

روش آماری:

بطور کلی برای مقایسه دو گروه مورد مطالعه از لحاظ خصوصیات و ویژگیهای کلی از قبیل سن، سواد، وضعیت تأهل ...، از روش آماری مربع کا (X^2) استفاده شد. علاوه بر آن میانگین نمرات خام دو گروه در ابعاد ۴ گانه L, P, N, E محاسبه و بوسیله آزمون آماری تی (t_{test}) مقایسه شدند.

یافته‌ها و بحث آنها

جدول ۱، مقایسه افراد مورد مطالعه را در دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی از نظر سن نشان می‌دهد. همانطور که از جدول برمی‌آید در دو گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ سال و نیز ۲۰ تا ۲۴ سال تفاوت معنی‌داری بین هر دو گروه افراد مورد مطالعه وجود داشت. به این معنی که در گروه آسایشگاهی بیشتر از گروه کارگاهی، افراد ۱۵ تا ۱۹ سال به چشم می‌خورد ($P < 0/02, df=1$). و در گروه کارگاهی بیشتر از گروه آسایشگاهی افراد ۲۰ تا ۲۴ سال وجود داشت ($P < 0/01, df=1$).

جدول ۱: مقایسه افراد مورد مطالعه از نظر سن

سن	گروه کارگاهی	گروه آسایشگاهی	مربع کا (X^2)
۱۹ تا ۱۵ سال	۳ ٪۱۲	۲۳ ٪۴۷/۸۲	۵/۹۰۴ *
۲۰ تا ۲۴ سال	۱۷ ٪۶۸	۱۰ ٪۲۱/۷۳	۹/۱۱۵ **
۲۵ تا ۲۹ سال	۳ ٪۱۲	۷ ٪۱۵/۲۱	۰/۱۱۹
۳۰ تا ۳۴ سال	۲ ٪۸	۳ ٪۶/۵۲	۰/۰۵۰
۳۵ تا ۴۰ سال	—	۴ ٪۸/۶۹	—

* $P < 0.02$ ** $P < 0.01$

جدول ۲، میزان سواد افراد مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همانطور که در جدول مشاهده می‌شود اگر چه بین دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی از نظر میزان سواد و سطح تحصیلات افراد تفاوتی وجود داشت ولی این تفاوتها معنی‌دار نبود بجز در سطح دیپلم که در گروه کارگاهی بیشتر از گروه آسایشگاهی افرادی با سواد دیپلم کامل به چشم می‌خورد. ($P < 0/05, df=1$).

جدول ۲: میزان سواد افراد مورد مطالعه

سواد	کل نمونه	گروه کارگاهی	گروه آسایشگاهی	مربع کا (X^2)
بیسواد	۱۱ ٪۱۵/۴۹	۱ ٪۴	۱۰ ٪۲۱/۷۳	۳/۲۸۹
دوره ابتدائی	۱۸ ٪۲۵/۳۵	۶ ٪۲۴	۱۲ ٪۲۶/۰۸	۰/۰۲۷
دوره راهنمایی	۱۷ ٪۲۳/۹۴	۵ ٪۲۰	۱۲ ٪۲۶/۰۸	٪۷۱۲
دوره نظری	۱۵ ٪۲۱/۱۲	۶ ٪۲۴	۹ ٪۲۹/۵۶	٪۱۵۰
دیپلم کامل	۱۰ ٪۱۴/۰۸	۷ ٪۲۸	۳ ٪۶/۵۲	۵/۳۰۵*
تعداد کل	۷۱	۲۵	۴۶	-

* $P < 0/02$

جدول ۳: وضعیت تأهل افراد مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همانطور که از جدول برمی‌آید از نظر وضعیت تأهل ظاهراً تفاوت‌هایی بین دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی وجود داشت. بدین صورت که گروه کارگاهی را بیشتر افراد متأهل و گروه آسایشگاهی را بیشتر افراد مجرد تشکیل می‌داد. (گروه کارگاهی: ۵۶٪ متأهل در مقابل ۳۲٪ مجرد، گروه آسایشگاهی: ۶۷/۳۹٪ مجرد در مقابل ۳۲/۶۰٪ متأهل) ولی این تفاوتها در گروههای مورد مطالعه معنی دار نبود.

جدول ۳: وضعیت تأهل افراد مورد مطالعه

وضعیت تأهل	کل نمونه	گروه کارگاهی	گروه آسایشگاهی	مربع کا (X ^۲)
مجرد	۴۲ ٪۵۹/۱۵	۱۱ ٪۴۴	۳۱ ٪۶۷/۳۹	۱/۴۹۸
متأهل	۲۹ ٪۴۰/۸۴	۱۴ ٪۵۶	۱۵ ٪۳۲/۶۰	۲/۱۶۹
تعداد کل	۷۱	۲۵	۴۶	-

جدول ۴: وضعیت شغلی افراد مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همانطور که جدول نشان می‌دهد، بیشترین درصد افراد کل نمونه را دانش‌آموزان تشکیل می‌دهند (۳۶/۶۱ درصد) بعد از آن به ترتیب در کل نمونه، جانبازان متعلق به گروههای شغلی کارگر (۱۴/۰۸ درصد)، پاسدار (۸/۴۵ درصد). راننده (۸/۴۵ درصد)، باغبان، چوپان و کشاورز (۷/۰۴ درصد) و کارگران متخصص از قبیل صافکار، جوشکار و مکانیک (۵/۶۳ درصد) بودند.

جدول ۴: نوع مشاغل افراد مورد مطالعه

نوع مشاغل	گروه کارگاهی	گروه آسایشگاهی	کل نمونه
محصل	۱۲ ٪۴۸	۱۴ ٪۳۰/۴۳	۲۶ ٪۳۶/۶۱
کارگر	۲ ٪۸	۸ ٪۱۷/۳۹	۱۰ ٪۱۴/۰۸
پاسدار	—	۶ ٪۱۳/۰۴	۰/۶ ٪۸/۴۵
راننده	۲ ٪۸	۴ ٪۸/۰۹	۶ ٪۸/۴۵
باغبان، چوپان، کشاورز	—	۵ ٪۱۰/۸۶	۵ ٪۷/۰۴
کارگر متخصص (صافکار، جوشکار، مکانیک)	۲ ٪۸	۲ ٪۴/۳۴	۴ ٪۵/۶۳
پرسنل ارتش	۲ ٪۸	۱ ٪۲/۱۷	۳ ٪۴/۲۲
آموزگار	۲ ٪۸	—	۲ ٪۲/۸۱
آشپز	۱ ٪۴	۱ ٪۲/۱۷	۲ ٪۲/۸۱
طلبه	—	۱ ٪۲/۱۷	۱ ٪۱/۴۰

بقیه از صفحه قبل:

نوع مشاغل	گروه کارگاهی	گروه آسایشگاهی	کل نمونه
عکاس	-	۱ ٪۲/۱۷	۱ ٪۱/۴۰
نچار	-	۱ ٪۲/۱۷	۱ ٪۱/۴۰
نساجی	۱ ٪۴	-	۱ ٪۱/۴۰
شغل آزاد	-	۱ ٪۲/۱۷	۱ ٪۱/۴۰
شاگرد راننده	-	۱ ٪۲/۱۷	۱ ٪۱/۴۰
بیکار	۱ ٪۴	-	۱ ٪۱/۴۰

جدول ۵: بیانگر نمرات حاصل از تست شخصیتی آیزنگ، در دو گروه مورد مطالعه می باشد.

همانطور که مشاهده می گردد، فقط در میزان P تفاوت معنی داری بین دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی وجود داشت. بدین معنی که نمرات گروه کارگاهی در این میزان به نحو معنی داری بیشتر از نمرات گروه آسایشگاهی بود ($P < 0/02, df = 1$).

بطور کلی نتایج این تست در این مطالعه، در جهت یافته های تحقیقات پیشین از جمله مطالعه جاویدی (۱۳۶۳) نبود، بدین صورت که در میزانهای L، P، N میانگین نمرات

جانبازان در هر دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی بالاتر از میانگین نمرات بدست آمده در تحقیق مذکور بود. فقط در میزان E نمرات جانبازان پائین تر از نمرات E گزارش شده در تحقیق پیشین بود.

جدول ۵: نمرات قسمت شخصیتی آیزنگ در دو گروه مورد مطالعه

نمرات تست آیزنگ	گروه کارگاهی	گروه آزمایشگاهی	t (69)
میزان E X SD	۹/۴۴ ۳/۶۸	۹/۴۷ ۲/۸۰	۰/۰۳۸
میزان N X SD	۱۳/۰۴ ۴/۷۴	۱۲/۳۴ ۳/۱۴	۰/۰۳۸
میزان P X SD	۷/۰۰ ۲/۷۰	۵/۸۴ ۲/۰۲	۲/۰۴۴ *
میزان L X SD	۴/۸ ۱/۹۵	۴/۵۴ ۱/۹۷	۰/۵۳۱

* $P < ۰/۰۵$

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق کم و بیش در قسمت یافته‌ها آورده شده است. بطور کلی نتایج این مطالعه نشان داد که جانبازان جنگ تحمیلی در دو گروه کارگاهی و آسایشگاهی که مورد مطالعه بودند از نظر خصوصیات کلی از قبیل سن، سواد و وضعیت تأهل با هم تفاوت‌هایی داشتند. مثلاً از نظر سنی، گروه آسایشگاهی جوان‌تر از گروه کارگاهی بودند. بدین صورت که افراد زیر ۲۰ سال در این گروه به نحو معنی داری بیشتر از گروه کارگاهی

بودند و برعکس افراد ۲۰ تا ۲۵ ساله در گروه اخیر بیشتر از گروه آسایشگاهی بودند. از نظر سواد و وضع تحصیلی، نتایج این مطالعه نشان داد که در کل نمونه بطور کلی بیشترین درصد جانبازان سوادشان در حد دوره ابتدائی بوده و بعد از آن بیشترین درصدها مربوط به دوره راهنمائی، دوره نظری، بیسواد و دیپلم کامل بود. در هیچیک از این دوره‌های تحصیلی تفاوت معنی داری بین دو گروه مورد مطالعه دیده نشد بجز در مقطع دارای دیپلم کامل، بدین صورت که در گروه کارگاهی بیشتر از گروه آسایشگاهی، جانبازان باسواد دیپلم وجود داشت.

از نظر وضعیت تأهل، نتایج نشان دادند که بطور کلی در کل نمونه بیشترین درصد جانبازان را افراد مجرد تشکیل می داد. اما وضعیت دو گروه مورد مطالعه از این نظر یکسان نبود. بدینصورت که گروه کارگاهی را بیشتر متأهلین و گروه آسایشگاهی را بیشتر جانبازان مجرد تشکیل می داد، اما تفاوت معنی داری از این نظر بین دو گروه وجود نداشت.

از نظر شغل، این مطالعه نشان داد که در کل نمونه، بیشترین جانبازان در درجه اول محصل بوده و بعد از آن به ترتیب: کارگر، پاسدار، راننده و کارگر متخصص از قبیل مکانیک، صافکار و جوشکار بودند.

از لحاظ تست شخصیتی آیزنگ نیز بطور کلی نتایجی که از این مطالعه بدست آمد عبارت از این است که نمرات دو گروه مورد مطالعه بجز در میزان E در سایر میزانه‌ها بالاتر از یافته‌های مطالعات قبلی از جمله مطالعه جاویدی (۱۳۶۳) بود. ضمناً در هیچیک از میزانه‌ها، تفاوت معنی داری بین دو گروه مشاهده نشد بجز در میزان P که نمرات گروه کارگاهی به نحو معنی داری بیشتر از نمرات گروه آسایشگاهی بود.

در پایان باید محدودیت‌های مطالعه حاضر را در نظر گرفت و در تحقیقات بعدی به

رفع آن پرداخت. این محدودیت‌ها عبارتند از:

۱- از آنجا که آزمونگر هنگام تکمیل پرسشنامه‌ها در محل حضور نداشت و نیز بعلت کم سوادی و بیسوادی عده‌ای از جانبازان امکان دارد که بعضی از سوالات پرسشنامه آیزنگ، مبهم بوده، لذا آزمودنی در هنگام انتخاب جواب خود دچار اشکال شده باشند،

بنابراین در تعمیم نتایج این مطالعه باید با احتیاط عمل کرد.

۲- نمونه مورد مطالعه کاملاً تصادفی انتخاب نشده بود و نمایندهٔ جانبازان ایرانی نبود، بنابراین گروههای دیگری از جانبازان را در محلها و موقعیت‌های مختلف باید مورد مطالعه قرار داد. در این رابطه تست شخصیتی آیزنگ می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد، اما باید در کاربرد آن نظام ارزشهای ایرانی، شرایط فرهنگی، اجتماعی، سوابق تجربی آزمودنیها، معتقدات و یادگیریهای خاص اجتماعی آنها و نیز نحوه عکس‌العمل و برداشت افراد جامعه از تستها بخصوص پرسشنامه‌ها را بویژه هنگامی که محتوای سؤالات گاهی برای فرهنگ ما نامأنوس و غریب باشد، در نظر گرفت.

شماره مقاله	محل نگارش	نوع مقاله	نوع مطالعه	روش نمونه‌گیری	تعداد نمونه	مدت مطالعه	نوع داده	روش تحلیل	نوع آزمون	نتیجه	ملاحظات	نوع مطالعه	روش نمونه‌گیری	تعداد نمونه	مدت مطالعه	نوع داده	روش تحلیل	نوع آزمون	نتیجه	ملاحظات		
۱۷	پرشاه	L	P	N	E	۲ سال و ۵ ماه	پشم	شکل	بازتسه	بازتسه	بازتسه	بازتسه	بازتسه	۱۰ نفر	۱۳	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۱۸	پرشاه	۱	۱	۱۲	۷	۳ سال	چشم	شکل	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۷ نفر	۱۲	۱	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
۱۹	پرشاه	۷	۴	۵	۱۰	۲ سال	ارل	شکل	کارگر غیرداری	کارگر غیرداری	کارگر غیرداری	کارگر غیرداری	کارگر غیرداری	۶ نفر	۷	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۰	پرشاه	۵	۱۰	۲۰	۵	۳ سال	چشم	شکل	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۴ نفر	۲۰	۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۲۱	پرشاه	۱	۱	۱۳	۵	-	پشم	شکل	-	-	-	-	-	۷ نفر	۱۳	۵	-	-	-	-	-	-
۲۲	پرشاه	۴	۱۱	۱۶	۱۱	۳ سال	پشم	شکل	رانده	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۸ نفر	۱۶	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱
۲۳	پرشاه	۵	۸	۱۰	۱	۳ سال	پشم	شکل	کاسب	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۷ نفر	۱۰	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۴	پرشاه	۴	۸	۲	۱۰	۳ سال	ارل	شکل	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۵ نفر	۲	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۵	پرشاه	۲	۲	۲	۱۹	۳ سال	پشم	شکل	پشم	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۷ نفر	۲	۲	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
۲۶	پرشاه	۸	۵	۱۱	۸	۳ سال	پشم	شکل	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	۳ نفر	۱۱	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸
۲۷	پرشاه	۵	۳	۷	۱۰	۱/۵ سال	پشم	شکل	پوشه‌پوش	پوشه‌پوش	پوشه‌پوش	پوشه‌پوش	پوشه‌پوش	۴ نفر	۷	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۸	پرشاه	۵	۴	۱۱	۱۵	۱ سال (فصلی)	پشم	شکل	رانده	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۱۵ نفر	۱۱	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
۲۹	پرشاه	۴	۳	۸	۱۰	۳ سال	چشم	شکل	کاسب	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۸ نفر	۳	۸	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۳۰	پرشاه	۱	۸	۱۴	۹	۵ ماه	پشم	شکل	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	بیکار	۹ نفر	۱۴	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
۳۱	پرشاه	۵	۱	۱۵	۸	۵ ماه	پشم	شکل	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	۳ نفر	۱۵	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸
۳۲	پرشاه	۴	۸	۱۵	۵	۵ ماه	ارل	شکل	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	کارگر	۹ نفر	۱۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵

منابع فارسی

- ۱- اخوت، ولی‌الله و دانشمند، لقمان. ارزشیابی شخصیت. دانشگاه تهران، ۱۳۵۷.
- ۲- جاویدی، حجت‌اله. مقاله «بررسی رابطه افسردگی با ابعاد مختلف شخصیت». مربوط به پژوهش عملی (انفرادی) در روانشناسی بالینی، دوره کارشناسی روانشناسی بالینی، زیر نظر دکتر تشکری، بخش روانشناسی، دانشگاه شیراز، ۱۳۶۳.
- ۳- میرفتاح، فاطمه. آیا براستی شما معلولید؟ ترجمه و تدوین. مرکز نشر دانشگاهی تهران ۱۳۶۲
- ۴- مقاله «بررسی اجمالی در عواملی مولد مسائل روانی-اجتماعی معلولین (جانبازان)» از بولتن توانبخشی، نشریه واحد طرحی و تحقیقات جهاد دانشگاهی، گروه پزشکی، سال، شماره، ماه ۱۳۶۳.

منابع انگلیسی

1. Mehryar, A.H. Khajasar, F. Raaireh, A., and Hasseini A. (1973). Some Personality Correlates of Intelligence and Educational attainment in IRAN. The British Journal of Educational Psychology, 43, 8-16.